

Prof. dr Henryk Malewski

Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy, Wilno, Litwa

Posłowie do konferencji ***Mniejszości narodowe – szansą, wyzwaniem czy zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego?***

W dn. 28–30 kwietnia 2016 r. w Domu Kultury Polskiej w Wilnie odbyła się międzynarodowa interdyscyplinarna konferencja naukowa ***Mniejszości narodowe – szansą, wyzwaniem czy zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego?***, którą zorganizowało Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy wspólnie z Wileńską Filią Uniwersytetu w Białymstoku oraz Instytutem Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Pomorskiej w Słupsku.

W konferencji udział wzięło ponad 80 osób, wygłoszono 49 referatów. Współprzewodniczący Komitetu Organizacyjnego Konferencji prof. dr Henryk Malewski (SNPL), prof. nadzw. dr hab. Jarosław Wołkonowski (UwB) oraz prof. nadzw. dr hab. Andrzej Urbanek (APS) przywitani uczestników, gości honorowych, słuchaczy konferencji i przedstawicieli mediów, a także przedstawili jej podstawowe założenia i cele.

Otwierając konferencję, prezes SNPL prof. dr Henryk Malewski zaznaczył, że Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy dąży do poruszania tematów ważnych, aktualnych nie tylko dla mniejszości polskiej na Litwie, ale też mających znaczenie dla całego kraju, regionu oraz stosunków polsko-litewskich. Jednym z ważnych kierunków działalności Stowarzyszenia jest organizowanie konferencji naukowych, których celem jest analiza nabrzmiałych problemów społecznych. W kwietniu 2014 r., wspólnie z Polskim Towarzystwem Myśli Politycznej, zorganizowaliśmy konferencję naukową pt. *Rodzinna Europa. Europejska myśl polityczna a wyzwania XXI wieku*. Kiedy planowaliśmy konferencję, nie było jeszcze Majdanu w Kijowie ani działań wojennych na południowym wschodzie Ukrainy... Pojawienie się u granic Unii Europejskiej tak ostrego konfliktu, który faktycznie stał się wojną hybrydową, spotęgowało aktualność wytyczonych tematów konferencji. Wojna na Bliskim Wschodzie, zamachy terrorystyczne i niekontrolowane procesy migracyjne w ostatnich latach stały się nowymi poważnymi zagrożeniami dla krajów UE. Uczestnicy wspomnianej konferencji pamiętają tamte dyskusje i być może dzisiaj z nie mniejszą obawą stawiają pytanie – co się dzieje ze współczesną Europą?

W listopadzie 2015 r., dzięki znaczącemu wsparciu Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie”, zorganizowaliśmy nietuzinkową międzynarodową konferencję naukową poświęconą prawom językowym mniejszości narodowych pt. *Pomiędzy integracją a wyłączeniem: prawa językowe mniejszości narodowych w Europie*. Zorganizowanie tej konferencji było niewątpliwym sukcesem SNPL, ale jej konkluzje oceniono niejednoznacznie (o czym wspominali niektórzy litewscy publicyści), gdyż poruszone zostały pewne kwestie dotyczące zaniedbań i kontrowersyjnych działań władz litewskich. Jednakże nadrzędnym celem nauki jest dążenie do ustalania prawdy bez względu na to, czy to się komuś w obecnie podoba, czy nie. Celem nauk społecznych, a zatem i naukowców oraz ich stowarzyszeń (szczególnie w krajach demokratycznych) jest nie konformistyczne realizowanie poleceń władzy, ale przede wszystkim poruszanie i analiza **tematów trudnych**, opracowywanie wyników badań zgodnie z nowoczesnymi koncepcjami naukowymi, które nie tylko mogą zmniejszyć naszą niewiedzę, ale i indolencję. Wiemy, że problematyka dotycząca mniejszości narodowych nie należy do łatwych tematów i nawet w tzw. starych demokracjach wywołuje ostre dyskusje. Postanowiliśmy, że warto na ten problem spojrzeć przez pryzmat problemów bezpieczeństwa narodowego, wykorzystując potencjał intelektualny nie tylko przedstawicieli nauk o bezpieczeństwie, ale też historyków, politologów, socjologów, psychologów, prawników etc. Takie interdyscyplinarne podejście jest bez wątpienia korzystne, pozwala bowiem tę problematykę analizować i oceniać kompleksowo, burzyć pewne mity i stereotypy oraz dostrzec istniejące w społeczeństwach nowe tendencje. Mamy nadzieję, że opracowane na podstawie konferencyjnych referatów artykuły naukowe będą nie tylko wydane w dwóch wydawnictwach („Roczniku SNPL” i kolektywnej monografii APS), ale też znajdą swego czytelnika. Wierzymy, że czytelnikami tych publikacji będą nauczyciele akademicy i studenci, a także dziennikarze, politycy, działacze organizacji pozarządowych.

Doświadczenia historyczne pokazują, że mniejszości narodowe mogą być zarówno elementem wzbogacającym kulturę i rozwój cywilizacyjny kraju, jak i źródłem konfliktów, a nawet zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego. Naukowa analiza i zrozumienie pewnych procesów zachodzących na linii większość tytularna kraju a mniejszości narodowe mogą (i muszą) mieć wpływ na wypracowanie mądrej, rozważnej polityki państwa, która przyczyni się nie tylko do respektowania praw mniejszości narodowych, ale i zapewnienia bezpieczeństwa narodowego.

Obecni na konferencji Wicemarszałek Sejmu Republiki Litewskiej **Jarosław Narkiewicz**, Dyrektor Departamentu Mniejszości Narodowych przy Radzie Ministrów Republiki Litewskiej **dr Vida Montvidaitė** oraz Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny RP w Republice Litewskiej **Jarosław Czubiński** w swoich przemówieniach podkreślali aktualność i znaczenie poruszanych tematów, szczególnie w kontekście ochrony praw człowieka i praw wspólnot narodowych. Wyrażali też nadzieję, że ta konferencja w jakimś stopniu przyczyni się nie tylko do poznania istniejących problemów, ale i do ich realnego rozwiązywania (patrz migawki z konferencji)¹.

Na pierwszym posiedzeniu plenarnym wysłuchano sześciu referatów wprowadzających. **Prof. zw. dr hab. Marceli Kosman** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) wygłosił konceptualny referat *Między ksenofobią i ksenofilią. Stosunek do mniejszości etnicznych w dziejach Polski*, w którym podkreślił, że ksenofobia i ksenofilia istniały zawsze, chociaż nasilenie tego zjawiska było różne. Jednym z podstawowych czynników, jaki miał wpływ na taki stan rzeczy, był język pozwalający dzielić ludzi na swoich i obcych. W referacie *Czynnik etniczny w procesie koncentracji i rywalizacji politycznej w Europie Środkowej i Wschodniej* **prof. dr hab. Waldemar Paruch** (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie) podkreślił znaczenie czynnika etycznego w kształtowaniu się rzeczywistości politycznej w Europie Środkowej i Wschodniej. Ten aspekt wynikał z mozaikowego rozszedlenia ludności, jej różnorodności etnicznej i religijnej odziedziczonej po średniowieczu, ukształtowania powierzchni, pogranicznego charakteru dla cywilizacji łacińsko-rzymskiej i grecko-bizantyjskiej. Istnienie dookoła tej części Europy imperiów miało ogromny wpływ na identyfikację polityczną czy etniczną społeczeństw tego regionu. **Prof. dr hab. Alvydas Nikžentaitis** (Instytut Historii Litwy, Wilno) w referacie *Polska mniejszość narodowa na Litwie jako zagrożenie bezpieczeństwa narodowego?* spróbował ocenić sytuację mniejszości polskiej na Litwie w kontekście bezpieczeństwa narodowego oraz postrzegania jej przez Litwinów. Wśród poruszanych w wystąpieniu wątków szczególne miejsce było poświęcone historycznym i psychologicznym czynnikom, które mają duży wpływ na postrzeganie mniejszości polskiej na Litwie jako pewnego rodzaju zagrożenia. Równocześnie referent podkreślił, że władze Litwy nie

---

¹ <http://zw.lt/wilno-wilenszczyzna/konferencja-o-mniejszosciach-narodowych-problemy-nabrzmiewaja-trzeba-rozwiazan/>.

potrafią rozwiązywać problemów tej mniejszości, co skutkuje jej większą konsolidacją. Zdaniem profesora Litwa nie ma efektywnej strategii integrującej mniejszość polską. Podkreślił także, że nie ma realnych podstaw do postrzegania mniejszości polskiej jako stanowiącej zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego. **Prof. nadzw. dr hab. Leszek F. Korzeniowski** (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w wystąpieniu *Bezpieczeństwo obywatelskie i bezpieczeństwo narodowe: pomiędzy Wschodem a Zachodem* przedstawił podstawowe koncepcje dotyczące bezpieczeństwa i jego podmiotowości: kto jest pomiotem bezpieczeństwa – państwo czy też osoba? Wystąpienie **prof. dra hab. Zbigniewa Kurcza** (Uniwersytet Wrocławski) *Mniejszości narodowe w ruchu – jako subiekt i obiekt* było oparte na historycznej analizie i procesie definiowania mniejszości narodowych. Z pozycji socjologa autor przedstawił zachodzące w różnych okresach zmiany w poglądach większości na mniejszości narodowe. **Dr Rimantas Miknys** (Instytut Historii Litwy, Wilno) w referacie *Józef Mackiewicz, Michał Römer a sprawa lituanizacji Wileńszczyzny w latach 1939–1940* poddał analizie dyskusję pomiędzy Józefem Mackiewiczem i Michałem Römerem na temat kierunków i sposobów lituanizacji Wileńszczyzny we wspomnianym okresie.

W drugim dniu konferencji obrady odbywały się w 8 sekcjach tematycznych:

- Mniejszości narodowe – czy *historia magistra vitae est?*
- Mniejszości narodowe we współczesnej doktrynie i historiografii;
- Status prawny mniejszości narodowych w kontekście bezpieczeństwa narodowego;
- Mniejszości narodowe w świadomości społecznej i polityce narodowej;
- Ruchy migracyjne jako źródło zagrożeń bezpieczeństwa;
- Mniejszości narodowe a kreowanie przestrzeni bezpieczeństwa;
- Wielokulturowość – szansą czy zagrożeniem dla współczesnego społeczeństwa obywatelskiego?
- Retoryka i symbolika narodowa w kontekście wielokulturowości (patrz program konferencji²).

W ramach obrad wysłuchano ponad czterdziestu referatów dotyczących różnych historycznych i współczesnych aspektów istnienia i postrzegania

---

² http://www.snpl.lt/files/Program_konf-jiSNPL2016%28red.%29.pdf.

mniejszości narodowych zarówno w Polsce i Litwie, jak i w krajach ościennych. Nie zabrakło referatów bezpośrednio dotyczących spraw bezpieczeństwa narodowego oraz procesów migracyjnych. Praktycznie wszystkie wystąpienia były interesujące i dotyczyły w większym czy mniejszym zakresie tematów aktualnych dla mniejszości narodowych. Wśród historycznych referatów ze szczególnym zainteresowaniem były wysłuchane wystąpienia **prof. dra hab. Piotra Majera** (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) *Mniejszości narodowe w II Rzeczypospolitej a bezpieczeństwo wewnętrzne państwa – spojrzenie syntetyczne* i **dr hab. Joanny Januszewskiej-Jurkiewicz** (Uniwersytet Śląski w Katowicach) *Polacy na Litwie – Litwini w Polsce. Retorsje w polityce wobec mniejszości narodowych w okresie międzywojennym*. O współczesnych standardach i problemach mniejszości polskiej w Czechach i na Białorusi mówili **dr hab. Krzysztof Nowak** (Uniwersytet Śląski w Katowicach) *W cieniu historycznych sporów. Przemiany etniczne a problemy realizacji prawodawstwa mniejszościowego na pograniczu czesko-polskim* oraz **prof. dr hab. Zdzisław Julian Winnicki** (Uniwersytet Wrocławski) *Polacy na Białorusi we współczesnej doktrynie i historiografii białoruskiej*. **Prof. dr hab. Michał M. Kosman** (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) analizował sytuację mniejszości niemieckiej w Rosji.

Na konferencji wygłoszono szereg interesujących referatów poświęconych prawnym problemom mniejszości narodowych. **Dr hab. Piotr Krzysztof Marszałek** (Uniwersytet Wrocławski) w swoim wystąpieniu analizował zmiany, które zaszły w regulowaniu prawnym statusu mniejszości narodowych w Polsce. **Dr hab. Artur Ławniczak** (Uniwersytet Wrocławski) analizował wątki wpływów sił politycznych na rozwiązania prawne problematyki mniejszości narodowych (referat pt. *Majorytokracja a mniejszości narodowe w prawie politycznym*).

Problematyka mniejszości narodowych w świadomości społecznej, polityce narodowej była poruszana w całym szeregu referatów, m.in. w przemówieniach **dr Agnieszki Ilendo-Milewskiej** (Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku) pt. *Jednych lubimy, drugich nienawidzimy: obraz mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce na granicy Unii Europejskiej*, **mgr Joanny Rachwał** (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, Londyn, Wielka Brytania) *Mniejszości narodowe w Londynie – stan obecny badań* i in.

Problematyka mniejszości narodowych w kontekście zagrożeń i bezpieczeństwa narodowego oraz kwestia procesów migracyjnych były poruszone

w przemówieniach **prof. nadzw. dra hab. inż. Józefa Zawadzkiego** (Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku) *Współczesne źródła masowej emigracji a implikacje dla bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, **prof. nadzw. dra hab. Janusza Gierszewskiego** (Akademia Pomorska w Słupsku) oraz **mgr Józefa Pruchniaka** (Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni) *Zagrożenia migracyjne w dziedzinie bezpieczeństwa społecznego państwa*, **dr Grażyny Kędzierskiej** (Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku) oraz **mgr. Roberta Łachacza** (Warmińsko-Mazurski Oddział Straży Granicznej RP) *Polskie nastroje społeczne wobec zjawiska migracji*, **prof. nadzw. dra hab. Zdzisława Zagórskiego** (Uniwersytet Wrocławski) *Enklawy etniczne i cywilizacyjne we współczesnym świecie*, **dra Tomasza Pączka** (Akademia Pomorska w Słupsku) *Polityka władz PRL i III RP wobec mniejszości romskiej*.

Dostrzeżony został też problem wielokulturowości. O tym zagadnieniu w swoich referatach mówili: **dr Michał Urbańczyk** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) *Aksjologiczne fundamenty wspólnoty i jej bezpieczeństwa w Europie XXI wieku*, **prof. nadzw. dr hab. Józef Koredczuk** (Uniwersytet Wrocławski) *Poglądy Seweryna Wystoucha na temat mniejszości narodowych i ich współczesne antecedencje*, **mgr Agata Błaszczuk-Sawyer** (Polski Uniwersytet na Obczyźnie, Londyn, Wielka Brytania) *Polska diaspora w społeczeństwie wielokulturowym. Analiza procesu osiedleńczego polskich uchodźców politycznych w Wielkiej Brytanii po II wojnie światowej i in.*

Warto podkreślić, że wielu członków SNPL aktywnie uczestniczyło w konferencji, a dziewięciu z nich wygłosiło referaty:

- **dr hab. Henryka Ilgiewicz** *Rola Białoruskiego Towarzystwa Naukowego w formowaniu świadomości narodowej białoruskiej mniejszości narodowej w okresie międzywojennym*,
- **doc. dr Irena Mikłaszewicz** *Niektóre aspekty sowieckiej polityki narodowościowej na Litwie w latach 1940, 1944–1990*,
- **dr Elżbieta Kuzborska** *Ochrona mniejszości narodowych w państwach bałtyckich w kontekście wyzwań współczesnej Europy*,
- **prof. dr hab. Romuald Brazis** *I szansą, i zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego jest większość narodowa*,
- **mgr Tomasz Bożerocki** *Patriotyzm Polaków na Litwie. Czyżby wybór między Polską a Litwą?*,

- **doc. dr Halina Turkiewicz** *Proza Tadeusza Konwickiego. Dialog wielokulturowy*,
- **dr Irena Fedorowicz** „*Filologia kłopotliwej mniejszości*”. *Wczoraj i dzisiaj polonistyki na Uniwersytecie Wileńskim*,
- **doc. dr Barbara Dwilewicz** *O języku polskiej mniejszości na Litwie polemicznie*.

W trzecim dniu obrad odbyła się jedna sesja plenarna, na której zaprezentowano dwa podsumowujące referaty. **Prof. nadzw. dr hab. Jarosław Wołkonowski** (SNPL i Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie UwB) w swoim referacie *Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych – sukces czy porażka? Model i stan obecny relacji mniejszość narodowa a większość w państwach Europy* skoncentrował się na aspektach tworzenia się etnosu, sytuacji mniejszości narodowych w krajach Europy oraz sytuacji mniejszości polskiej na Litwie w okresie międzywojennym i w czasach współczesnych, ze szczególnym uwzględnieniem spraw szkolnictwa polskiego na Litwie. **Prof. nadzw. dr hab. Andrzej Urbanek** (Akademia Pomorska w Słupsku) z pozycji przedstawiciela nauk o bezpieczeństwie poruszył podstawowe problemy dotyczące bezpieczeństwa narodowego oraz jego postrzegania (*Mniejszości narodowe a kwestie bezpieczeństwa narodowego*). Autor zwrócił uwagę na istniejące luki, a nawet patologie w świadomości społecznej dotyczące postrzegania mniejszości narodowych.

Bepośrednio po zakończeniu obrad uczestnicy konferencji *Mniejszości narodowe – szansą, wyzwaniem czy zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego?* zostali zaproszeni na sympozjum z okazji obchodów 1050. rocznicy Chrztu Polski pt. „*Panno Święta co Jasnej bronisz Częstochowy i w Ostrej świecisz Bramie*”. Nie wszyscy uczestnicy konferencji skorzystali z możliwości wysłuchania kilku interesujących referatów, gdyż w tym samym czasie ulicami Wilna przeszedł wielotysięczny biało-czerwony Marsz Solidarności. W ten sposób mieszkający na Litwie Polacy uczcili Dzień Polonii i Polaków za Granicą oraz 1050. rocznicę Chrztu Polski i 225. rocznicę Konstytucji 3 Maja.

Uwieńczeniem tego dnia w Wilnie był koncert w kościele pw. Św. Duża, podczas którego zostało wykonane oratorium Jana Kantego Pawłuskiewicza i Leszka Aleksandra Moczulskiego *Nieszpory Ludźmierskie*, z udziałem chóru, orkiestry i znanych solistów (Hanny Banaszak, Beaty Rybotyckiej, Jacka Wójcickiego, Zbigniewa Wodeckiego i in.).